

УДК 378.141:811.112.2:379.85(045)

ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ГОВОРІННІ ТА ПИСЬМІ МАЙБУТНІХ ТУРИЗМОЗНАВЦІВ: ПРЕДМЕТНИЙ АСПЕКТ

Окопна Я. В.

Київський національний лінгвістичний університет

Анотація. Стаття ґрунтується на результатах аналізу робіт зарубіжних і вітчизняних учених і присвячена змісту формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності у говорінні та письмі майбутніх туризмознавців. Охарактеризовано з теоретико-методичної точки зору предметний аспект, який включає сфери, теми, ситуації спілкування, ролі, наміри, мовні та мовленнєві засоби, тексти, мовні знання, країнознавчі й лінгвокраїнознавчі знання, мовний матеріал, професійно орієнтовані знання та професійно орієнтований мовний і мовленнєвий матеріал. У статті проаналізовано алгоритм вивчення другої іноземної мови в процесі викладання в умовах нелінгвістичного вищого навчального закладу, виокремлено прийоми, які оптимізують процес навчання.

Ключові слова: друга іноземна мова, зміст навчання, нелінгвістичний вищий навчальний заклад, предметний аспект, фахівці сфери міжнародного туризму.

Окопна Я. В. Киевский национальный лингвистический университет

Содержание формирования немецкоязычной профессионально ориентированной компетентности в разговорной речи и письме будущих туризмознавцев: предметный аспект

Аннотация. Статья основана на результатах анализа работ зарубежных и отечественных ученых и посвящена проблемам формирования иноязычной коммуникативной компетентности в продуктивных видах речевой деятельности. Охарактеризован с теоретико-методической точки зрения предметный аспект, который включает сферы, темы, ситуации общения, роли, намерения, языковые и речевые средства, тексты, языковые знания, страноведческие и лингвострановедческие знания, языковой материал, профессионально ориентированные знания и профессионально ориентированный языковой и речевой материал. В статье проанализированы алгоритм изучения второго иностранного языка в процессе преподавания в условиях нелингвистического высшего учебного заведения, выделены приемы, которые оптимизируют процесс обучения.

Ключевые слова: второй иностранный язык, содержание обучения, нелингвистическое высшее учебное заведение, предметный аспект, специалисты сферы международного туризма.

Okopna Y. V. Kyiv National Linguistic University

The professionally oriented German communicative competence contents' formation in speaking and writing for future specialists in tourism sphere: subject aspects

Abstract. Introduction. The article is based on an analysis of the work of foreign and Ukrainian scientists dedicated to The professionally oriented German communicative competence contents' formation in speaking and writing for future specialists in tourism sphere: subject aspects. The characteristic of the theoretical and methodological point of view the objective aspect, which includes areas themes situation of communication, roles, intentions, linguistic and speech means, texts, language skills, geographic and linguistic geographical knowledge, language material, professionally oriented knowledge and professional-oriented language and speech material. The psychological nature of the second foreign language after the first studying can be lit within the professionally oriented foreign language communication aspect, which also determines the rules of communication and laws implemented in the network interactive activities. This interpretation of the process of mastering the German-oriented professional competence in productive types of speech activity allows us to go beyond the concept of classroom and outside the classroom educational autonomy, including the comparison and analysis. **Purpose.** The algorithm sequence output in shaping German-oriented professional competence of future workers in international tourism as a specific implementation of the educational process in the productive kinds of speech activity development; detection of the psychological mechanisms functioning in multi-stages of mastering speech activity under conditions of interference phenomena and positive transfer. **Methods.** Analysis of psychological research and methodological problems of interference and positive transfer when learning a second foreign language after the first held abroad and in Ukraine in order to systematize the existing scientific concepts and

strategies withdrawal algorithm learning a second foreign language. **Results.** The results obtained for learning a second foreign language teaching in terms of non-linguistic university, singled techniques that optimize the learning process. Therefore, in learning a second foreign language after the first must consider the following factors: 1) link between professionally oriented foreign language non-verbal thinking student the university and the surrounding reality; 2) availability of future workers in international tourism communication skills in their native language and basics speech and mental activity in the first foreign language; 3) availability of future tourism experts educational experience in learning professionally oriented foreign language competence in productive types of speech of the first foreign language that must be considered and used in the learning process, built on a conscious transfer of training skills and non-verbal skills of students of higher education; 4) availability of language universals (statement, subject, object, singular / plural, etc.), which creates a special kind of linguistic knowledge that facilitate the assimilation of a second foreign language. Language universals determine the possibility of contrastive-typological comparison phenomena native and foreign languages studied in parallel. **Conclusion.** To summarize, it was found that understanding the concept of learning a second foreign language should be seen as a model the interaction of foreign languages and mental activity future workers in the tourism industry. It follows from the above; the native language while learning two or more foreign languages should not be separated in the minds of students and filtered. On the contrary, it must be consciously and actively involved in the study of foreign languages as native language initially provides structures and linguistic conceptual basis of consciousness. In terms of learning foreign languages, especially learning several languages in learning the mother language should be laid foundations active and conscious approach to studying two or more foreign languages. This statement enables the presentation and implementation of further ways to develop methods of multilingual professionally oriented foreign language teaching.

Key words: second foreign language, learning content, non-linguistic higher educational institution substantive aspect, specialists in international tourism.

Постановка проблеми. Зміни в суспільстві ведуть до формулювання нових цілей освіти й, відповідно, до перегляду змісту навчальних дисциплін: зміни в економічному, політичному й суспільному житті України сприяли оновленню всіх сфер життєдіяльності, зокрема системи вищої професійної освіти. Курс держави на інтеграцію до світового співтовариства визначає стратегічний орієнтир її мовної політики в галузі професійно орієнтованого навчання іноземної мови (ІМ) – формування особистості, здатної успішно спілкуватися нею в ситуаціях міжкультурної професійно орієнтованої комунікації. Реалізація цього соціального замовлення в туристичній сфері вимагає підготовки висококваліфікованих фахівців, спроможних виконувати роль культурного посередника між рідною та іноземними країнами. У сучасних умовах працівники сфери міжнародного туризму мають, по-перше, враховувати та задовольняти потреби різних соціальних груп у контексті діалогу культур, а по-друге, – самі на належному рівні володіти іншомовною професійно орієнтованою комунікацією в усній та письмовій формах. Зміст іншомовного навчання майбутніх туризмознавців слід розглядати як інтегративне ціле, нерозривно пов'язане з цілями формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності (НПОК) у говорінні та письмі [14], що визначається соціальним замовленням суспільства, його потребами, рівнем розвитку в конкретний історичний період [21].

Зважаючи на зростаючу необхідність у таких фахівцях, пріоритетного значення набуває професійно орієнтована підготовка з німецької мови, починаючи з освітнього ступеня бакалаврату. Адже в умовах стрімкого розвитку різноманітних міжнародних контактів однією з обов'язкових кваліфікаційних вимог до майбутніх працівників напряму 6.140103 “Туризм” є вміння здійснювати професійно орієнтоване спілкування другою ІМ. Майбутні туризмознавці мають не тільки володіти певними фаховими знаннями, а й здійснювати професійно орієнтовану комунікацію другою ІМ з метою передачі іншомовному співрозмовнику фахової інформації, описувати явища, пояснювати факти та наводити аргументи для досягнення бажаного позитивного результату [15–17].

Здатність майбутніх працівників сфери міжнародного туризму до ведення комунікації в усній та письмовій формах з представниками інших культур залежить не лише від коректного

використання мовних одиниць другої ІМ, а й від особливих умінь ідентифікувати певні норми культури, зокрема мовленнєвої поведінки в різноманітних проблемних ситуаціях фахового спілкування. Формування НПОК майбутнього туризмознавця виступає як своєрідний інструмент пізнання іншої культури та пропаганди власної, що сприяє духовному взаємозбагаченню й підвищує рівень іншомовної професійної освіти. Це породжує основну суперечність між змістом формування НПОК у продуктивних видах мовленнєвої діяльності (МД) з другої ІМ в нелінгвістичному вищому навчальному закладі (ВНЗ), яке відображає замовлення суспільства у сфері надання туристичних послуг [22], з одного боку, та нагальною потребою в набутті майбутнім туризмознавцем необхідних життєвих компетентностей – з іншого.

Зміст формування НПОК є базовою категорією навчальної дисципліни “Друга іноземна мова за професійним спрямуванням”. Підвищення якості іншомовної професійної освіти в нелінгвістичному ВНЗ, де формування компетентностей відбувається не лише через зміст освіти (в широкому розумінні), а й безпосередньо через його компонентний склад – предметний та процесуальний аспекти змісту формування НПОК [6, с. 100], передбачає деталізацію як його предметного, так і процесуального аспекта у говорінні та письмі майбутнього працівника туристичної сфери у контексті нової парадигми – компетентнісної іншомовної освіти, що зумовило **актуальність** нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній методиці навчання другої ІМ вже існує певна теоретична база щодо змісту професійно орієнтованої іншомовної компетентності у говорінні та письмі. Зокрема, низку досліджень присвячено різним аспектам змісту формування компетентностей у продуктивних видах МД майбутніх психологів (О. Б. Тарнопольський 2005); інженерів (Т. М. Корж 2008); фінансистів (В. В. Бебих 2009); логістів (М. М. Метьолкіна 2009); менеджерів (Т. М. Каменєва 2010); програмістів (В. В. Стрілець 2010); економістів (М. А. Огрєніч 2011); документознавців (Н. В. Майєр 2011); фахівців з інформаційної безпеки (О. С. Синєкоп 2011); митників (О. М. Метьолкіна 2012).

Зміст формування іншомовної компетентності у майбутніх туризмознавців у продуктивних видах МД, зокрема у письмі, був предметом досліджень таких науковців, як Ю. В. Архіпова (2005) [1], С. С. Барбашева (2005) [2], А. Ю. Чуфарлічева (2010) [23], Н. П. Шабасєва (2004) [24] та інших.

Питання змісту формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в говорінні бакалаврів – майбутніх працівників туристичної сфери – розглядається в сучасній методиці у зв’язку з різними професійними сферами: економічною (Т. І. Труханова 2001; О. П. Іванцова 2004), ІТ-сферою (С. А. Гудкова 2002), медичною (А. С. Епифанцева 2004), педагогічною (С. П. Бурдинская 2005; О. В. Гаврилова 2006; Ж. С. Фрицко 2006; А. С. Серединцева 2007), технічною (Н. А. Шегай 2012).

Проте, незважаючи на вагомість і самодостатність цих наукових праць, невивченим залишається питання змісту формування НПОК у продуктивних видах МД майбутніх туризмознавців, зокрема конкретизація предметного аспекту змісту такого навчання.

Попри наявне різноманіття точок зору щодо номенклатури предметного аспекту змісту навчання та процесуального аспекту, як його похідного [25, с. 77–78], питання предметного аспекту змісту формування НПОК у продуктивних видах МД після англійської мови майбутніх туризмознавців на сьогодні залишається дослідженим не повністю.

Метою нашої статті є конкретизація предметного аспекту змісту формування НПОК у говорінні та письмі майбутніх туризмознавців.

Виклад основного матеріалу. Зміст навчання є провідною категорією методики формування НПОК у майбутніх туризмознавців на практичних заняттях з другої ІМ: у ньому відображається сукупність відповідних знань, навичок та вмінь, які майбутній фахівець сфери міжнародного туризму має засвоїти для реалізації майбутньої професійної діяльності.

У вузькому розумінні під поняттям “зміст навчання” ми розглядаємо процес формування НПОК, відображений у навчальних планах і програмах, а в широкому розумінні, слідом за С. М. Вишняковою, це певний обсяг відповідної інформації, відображений у підручниках, навчальних посібниках, лекціях до практичних занять з другої ІМ тощо [4]. Зміст навчання має забезпечувати досягнення належного рівня формування НПОК, що якісно реалізується через здобуті знання, навички та вміння майбутнього туристичного менеджера в продуктивних видах МД у процесі міжкультурної комунікації в типових проблемних фахових ситуаціях другою ІМ з метою отримання позитивного результату їх завершення, а також з метою уникнення витоку інформації через третю особу – перекладача.

У світлі компетентнісного підходу провідною метою нашої наукової розвідки є дослідження процесу формування НПОК у продуктивних видах МД майбутніх фахівців сфери міжнародного туризму на освітньому ступені бакалаврату. Тому, при визначенні компонентного складу предметного аспекту ми виходимо із складових міжкультурної комунікативної компетентності [6, с. 36].

Зміст формування НПОК – це категорія, що постійно розвивається. Здатність майбутнього туризмознавця до реалізації міжкультурної комунікації другою ІМ забезпечується через формування НПОК у говорінні й письмі й охоплює мовленнєву, лінгвосоціокультурну, мовну й навчально-стратегічну компетентності. Ми визначаємо компоненти змісту формування НПОК відповідно до цих компетентностей, слідом за Ніколаєвою С. Ю., у двох аспектах: предметному й процесуальному [8, с. 3–11], де предметний аспект є первинним щодо процесуального.

У вітчизняній методиці навчання ІМ до предметного аспекту змісту формування НПОК у продуктивних видах МД науковці відносять сфери, теми, ситуації, ролі, наміри спілкування, мовні та мовленнєві засоби, тексти, які необхідні для формування мовних компетентностей і які надалі формують компонентний склад процесуального аспекту змісту навчання [6, с. 100–105].

Відтак, предметний аспект формування НПОК у говорінні та письмі складають сфери, теми, ситуації спілкування, ролі, наміри, мовні й мовленнєві засоби, тексти, мовні знання, країнознавчі й лінгвокраїнознавчі знання, мовний матеріал, професійно орієнтовані знання, професійно орієнтований мовний і мовленнєвий матеріал. Зобразимо зазначене вище схематично (див. рис 1).

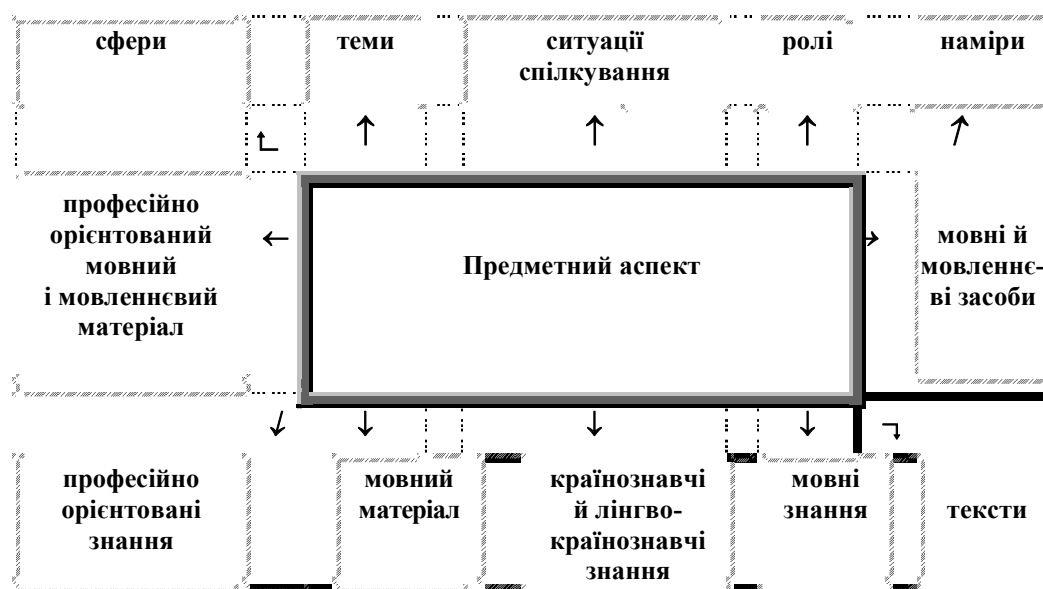

Рис. 1. Складові предметного аспекту змісту формування німецькомовної професійно орієнтованої компетентності у говорінні та письмі майбутніх туризмознавців

Конкретизуємо компонентний склад предметного аспекту змісту формування НПОК у говорінні та письмі майбутніх туризмознавців.

Поняття “сфера спілкування”, слідом за Пановою Л. С. [7, с. 61], включає сукупність типових комунікативних професійно орієнтованих проблемних ситуацій, які характеризуються однотипністю мовленнєвого спонукання майбутнього туризмознавця до мовлення, стосунків між комунікантами та відповідних обставин спілкування.

Сфери професійно орієнтованого проблемного спілкування передбачають діяльність майбутнього туризмознавця переважно в побутовій, діловій, суспільно-політичній та соціально-культурній сферах [9]. Вони не можуть реалізовуватися в процесі формування НПОК ізольовано, оскільки ці сфери перебувають у постійній взаємодії й відображаються в різних формах (усній / письмовій, індивідуальній / груповій, під час участі в переговорах, конференціях, семінарах, телефонних розмовах, написанні ділових листів тощо).

Сфера спілкування, як компонент предметного аспекту змісту формування НПОК, визначає характер мовленнєвої діяльності комунікантів, впливаючи на норми професійно орієнтованого спілкування й на вибір мовних засобів. Але спілкування колег може відбуватися і в побутовій, і в соціально-культурній сферах (наприклад, планування поїздки, бронювання квитків, особисте листування, відвідування культурних заходів тощо) [21].

Ще одним компонентом предметного аспекту є теми. Під темою слід розуміти відрізок (сферу) реальної дійсності, відображеної в знаннях майбутнього туризмознавця і коротко зафіксованої за допомогою другої ІМ. Тема спілкування реалізовує професійно орієнтовані сфери життя майбутнього фахівця міжнародного туризму. Тема має низку властивостей, які й зумовлюють її значущість як компонентної складової предметного аспекту змісту формування НПОК у продуктивних видах МД. Це можливість організовувати й упорядковувати лексичний матеріал, тексти, джерела інформації паралінгвістичного й екстралінгвістичного характеру, процес розвитку мовлення другою ІМ в змістовному плані тощо, відповідно до змісту професійно орієнтованої комунікації другою ІМ.

За Рамковою Програмою з німецької мови для професійного спілкування [9] формування НПОК у продуктивних видах МД бакалаврів – майбутніх туризмознавців – відбувається на основі таких тем: “Im Reisebüro”, “Die Geschichte des Tourismus”, “Die kommunikativen Technologien”, “Reservierung der Hotelplätze”, “Die Krise in der Tourismusindustrie”, “Deutschland als Reiseland”, “Tourismus und seine Wichtigkeit für die Ukraine”, “Die touristisch attraktiven Orte der Ukraine” [10–12].

У межах кожної із вищезазначених тем на основі підбраного автентичного матеріалу виділяють відповідні професійно орієнтовані ситуації спілкування. Поняття “ситуація”, разом з Яковенко-Глушенковою Є. В., ми розглядаємо як екстралінгвістичну передумову [25, с. 77–78]. Іншомовна діяльність між комунікантами в межах професійно орієнтованої ситуації здійснюється за допомогою динамічної системи елементів другої ІМ, що проявляють свій специфічний характер, забезпечуючи при цьому реалізацію комунікації з позитивним її завершенням. Професійно орієнтована ситуація іншомовного спілкування являє широкий діапазон умов і передумов, що впливають на характер, організацію й зміст усного та письмового висловлювань, які виникають, реалізуються та завершуються в просторі й часі.

Оскільки ситуації спілкування можуть бути як легко прогнозованими, так і непередбачуваними, в контексті нашого дослідження професійно орієнтованого спілкування майбутнього туризмознавця в межах рівня B2 володіння другою ІМ, їх (ситуації) можна об’єднати в групи за такими факторами комунікації: 1) спеціальне ділове оточення; 2) професійна співпраця між партнерами; 3) професійний комунікативний намір; 4) професійні знання з теми; 5) мовленнєвий досвід; 6) різна кількість учасників проблемного професійно орієнтованого спілкування, що забезпечує контакт мовленнєвого й групового характеру [25, с. 79].

Як засвідчують результати проведених нами анкетних опитувань працівників туристичної сфери, туризмознавці більшу частину свого робочого часу витрачають на іншомовну професійно орієнтовану комунікацію з метою обміну інформацією: заплановані засідання і зустрічі – 59 %; роботу з документами – 22%; незаплановані зустрічі – 10%; розмови по телефону – 6%, поїздки й огляди вже розроблених туристичних маршрутів – 3 %. Саме завдяки іншомовній професійно орієнтованій комунікації інформація передається керівникам, які приймають рішення, а рішення – виконавцям, а релевантна іншомовна інформація не лише пов'язує між собою цілі підприємства, а й безпосередньо забезпечує контакти з постачальниками туристичних послуг, клієнтами, організаціями. Обмін цією інформацією відбувається численними каналами і в різних напрямках: із використанням мови жестів, усного, писемного мовлення за допомогою різних гаджетів. При цьому повідомлення мають бути повними, ясними, стислими, конкретними і, відповідно, коректними.

Відтак, під реалізацією іншомовної комунікації в спеціальному діловому оточенні ми розуміємо процес безпосереднього іншомовного спілкування, пов'язаний з подоланням особливого психологічного бар'єра. Для цього туризмознавцю потрібно не лише володіти другою ІМ на належному рівні, а й уміти виявляти щирий інтерес до іншомовного співрозмовника, його проблем, коректно поставитися до різних аспектів бесіди. На початку спілкування важливо встановити контакт, створити сприятливу атмосферу, спонукати інтерес до бесіди, привернути увагу до предмета розмови – туристичного продукту.

Професійна співпраця між партнерами передбачає визначення стратегії і тактики іншомовного спілкування, окреслення головної і другорядної мети контакту. До тактики спілкування належить і вміння ставити запитання, спрямовуючи при цьому бесіду. Запитання можна ефективно використовувати для того, щоб переконати співрозмовника у своїх поглядах, отримати його згоду.

Реалізація професійних комунікативних намірів відображається через відповідну попередню організацію ділового спілкування. Початок цього процесу визначає формулювання цілей. Цілі, які формує туризмознавець, можуть бути різними, наприклад: переконати співрозмовника придбати ту або іншу туристичну послугу, укласти угоду, вирішити суперечливе питання, отримати необхідну інформацію тощо. Чітке розуміння такої мети дуже важливе при виборі тактики спілкування й неможливе без професійних знань з теми. Адже працівник туристичної сфери керується ними (професійними знаннями) при визначенні часу, достатнього для проведення спокійної, докладної розмови з іншомовним користувачем туристичної послуги; прогнозує обставини, що можуть зашкодити іншомовному спілкуванню з позитивним завершенням; врахувати фактори, які можуть негативно вплинути на результати переговорів і на об'єктивне сприйняття іншомовного співрозмовника; передбачити можливі запитання і бути до них готовим.

При цьому мовленнєвий досвід допомагає туристичному менеджеру не тільки оцінити іншомовного співрозмовника та ситуацію, що склалася, а й продумати манеру своєї поведінки, щоб ефективно управляти комунікацією, створюючи при цьому сприятливі умови для спілкування й позитивного її завершення – придбання туристичного продукту.

Різна кількість учасників проблемного професійно орієнтованого спілкування передбачає вміння туризмознавця встановити контакт іншомовного мовленнєвого одноосібного й групового характеру.

Так, О. Б. Тарнопольський ввів поняття професійної соціально-комунікативної позиції, під якою розуміє множинність соціально-комунікативних ролей представника відповідної професії під час виконання ним посадових обов'язків [19, с. 104–105]. Автор стверджує, що вірогіднішою професійною соціально-комунікативною позицією студента нелінгвістичного ВНЗ є позиція “фахівець”. Ця позиція максимально відповідає тому виду професійної діяльності, яким із найбільшою ймовірністю займатиметься більшість випускників-бакалаврів. Вибір

професійної соціально-комунікативної позиції як основи для виділення змісту навчання ІМ професійного спрямування дає змогу чітко визначити ті професійні соціально-комунікативні ролі, які майбутньому туризмознавцю доведеться виконувати. Студенти нелінгвістичного ВНЗ готові до програвання ситуацій за ролями лише за умови, що тему проблемної професійно орієнтованої ситуації вони сприймають як особисто значущу і можуть пов'язати її зі своїми професійними потребами й особистісними цінностями. Таким чином, моделювання викладачем ситуацій з розподілом на ролі є нерозривним процесом, який допомагає майбутнім туризмознавцям ефективніше й швидше адаптуватися до професійної діяльності. Усі професійні соціально-комунікативні ролі знаходять своє практичне втілення у спілкуванні через ту його тематику і ситуації, які може охопити комунікант у межах своєї соціально-комунікативної позиції. Власне, теми та ситуації і є реальним репрезентантом соціально-комунікативних ролей, які об'єднуються в єдину професійну соціально-комунікативну позицію.

Невід'ємною складовою навчально-пізнавальної діяльності майбутнього працівника сфери міжнародного туризму є намір спілкування. Здійснення майбутнім туризмознавцем (у межах відповідної ролі та проблемної професійно орієнтованої комунікативної ситуації) комунікативних намірів пов'язане, безпосередньо, з потребами спільної професійної діяльності та спрямоване на обмін інформацією й вирішення виробничих завдань таких як: інформування про результати свого раціонального мислення з метою змінити уявлення про ті чи інші явища та ставлення до них; визначення проблемної ситуації та виокремлення предмета дослідження; обґрунтування вибору методів та матеріалу дослідження; виклад результатів спостережень; експертна оцінка проведеного дослідження; виклад отриманих результатів у формі, яка є доступною для майбутнього фахівця; встановлення й розвиток контактів з представниками іншомовного професійного середовища тощо [18, с. 139–147].

Виокремлені мовні та мовленнєві засоби, тексти, мовні знання, країнознавчі та лінгвокраїнознавчі знання прогнозують очікуваний розв'язок проблемної професійно орієнтованої ситуації. Мовний та мовленнєвий матеріал є інструментарієм, за допомогою якого відбувається навчання іншомовного спілкування. Формування комунікативних умінь можливе лише за умови опанування мовних засобів іноземної мови (фонем, графем, орфограм, лексичних одиниць, граматичних структур, засобів сполучуваності слів і зв'язку речень) [7, с. 61]. Як зазначає І. П. Задорожна, у цьому разі ідеться, з одного боку, про мінімум, тобто той набір мовного матеріалу, який є обов'язковим і комунікативно важливим для всіх студентів, а з іншого, про необмеженість мовних одиниць для оволодіння в процесі самостійної роботи за бажанням студента [5, с. 132].

Мовленнєвий матеріал містить зразки мовлення різних рівнів: від граматичної форми слова, словосполучення і речення і до тексту. До них належать кліше та формули мовленнєвого етикету як засоби вираження соціальної взаємодії і певних комунікативних намірів та дій: формули привітання (*Grüße dich / euch / Sie! Hallo! Guten Morgen / Tag / Abend!*), встановлення контакту (знайомства) (*Wie geht's dir (Ihnen)? / Wie geht's? Darf ich mich vorstellen? Freut mich, Sie zu sehen!*), прощання (*Auf Wiedersehen! Bis später / Bis bald! Einen schönen Tag noch! Danke, Sie auch!*), підтримання розмови (*Wirklich?! / Echt?! Entschuldigen Sie, wenn ich störe...; Darf ich? ... andererseits...; ... auf jeden Fall! Es ist notwendig ...*), запиту інформації (*Könnten Sie mir sagen? Was brauchen Sie? Wie bitte? Wie alt sind Sie? OK / Einverstanden?*), висловлення власної думки (*Es ist notwendig ...; meiner Meinung nach...; Mittelmäßig...; Mit Vergnügen! Im Ernst! Im Gegenteil! Warum nicht?*), оцінки (*Leidlich gut! Lecker! Nicht so gut.*), (не)згоди (*Ich auch nicht...; Es tut mir leid... aber...; Nein! Ok!*), заперечення (*Gern gescheh'n! Aber... / Keine Ursache! Aber... / Kein Problem! Aber...; Ich verstehe nicht...*), вибачення (*Entschuldigen Sie bitte ...; Verzeihung!*), вдячності (*Danke sehr! Danke schon! Danke vielmals! Danke bestens! Vielen Dank! Schönen Dank! Herzlichen Dank! Besten Dank! Heissen Dank!*), радості (*Willkommen! (Herzlichen)*

Glückwunsch! Viel Glück! / Alles Güte!), захоплення (Schön, Sie kennenzulernen! Natürlich / Gerne! Das macht nichts. Wirklich?! / Echt?! Vielleicht), співчуття (Es tut mir leid! Entschuldigen Sie / Verzeihung / Entschuldigung! Kann ich Ihnen helfen? Keine Angst! Ich verstehe) [7, с. 62].

У процесі формування НПОК майбутнього туризмознавця необхідно залучати автентичні тексти відповідно до фахової тематики. Автентичність має реалізовуватися через зразки жанрів, що є характерними для майбутньої професійної діяльності працівників сфери міжнародного туризму, й відображати проблемність професійно орієнтованих ситуацій. При формуванні НПОК автентичні гіпертексти слугують основним джерелом засвоєння іншої лінгвокультури. Тому їх слід розглядати як цілісні автентичні об'єкти, що виконують комунікативну, прагматичну, когнітивну та епістемічну функції. Приклад гіпертексту можна представити так

Text 1

Viele Leute (1. Many people) in Deutschland verstehen (2. understand) Englisch und sprechen (3. speak) Englisch. Heute (4. Today) hat das Englische – in der amerikanischen Version – eine führende (5. leading) Position unter den Sprachen (6. languages) der Welt (7. world). Es beeinflusst (8. It influences) die anderen Sprachen. Auch im Deutschen findet man viele Wörter, die aus dem Amerikanischen kommen – zum Beispiel in der Sprache der jungen (9. young) Leute und in der Pop-Kultur (Kleidung (10. clothes); Musik; Lebensstil), aber (11. but) auch (12. also) im Sport, in den Medien und in den modernen Kommunikationstechnologien.

(Taken from “Deutsch is easy” web-site// <http://www.niemandland.de>)

Середній набір ключових слів:

1. Viele Leute <i>Many people</i>	7. Welt <i>world</i>
2. verstehen <i>understand</i>	8. Es beeinflusst <i>It influences</i>
3. sprechen <i>speak</i>	9. Jungen <i>young</i>
4. Heute <i>Today</i>	10. Kleidung <i>clothes</i>
5. führende <i>leading</i>	11. Aber <i>But</i>
6. Sprachen <i>languages</i>	12. Auch <i>Also</i>

Ці слова як гіпертекстові посилання є синонімічними, оскільки в них збігаються ключові значення. Надамо короткий коментар до зазначеного вище. Ключові слова з тексту 1 за фахом німецькою мовою містять гіперпосилання на їх тлумачення англійською як першою ІМ. Таке сприйняття, як підтвердили результати нашого експериментального навчання, має позитивний характер з погляду прогресивності у процесі оволодіння двома і більше ІМ на основі залучення нових педагогічних технологій, що забезпечують розвиток різноманітних видів неформальної освіти й самоосвіти; орієнтують на використання в освітньому процесі педагогічно доцільних засобів інформаційних технологій.

При цьому ми погоджуємося з думкою вітчизняних та зарубіжних науковців про те, що поняття “мовні знання”, як компонент предметного аспекту змісту формування НПОК, справді має певну термінологічну множинність. Так, у методичній літературі ми їх зустрічаємо в межах номенклатури “мовних знань”, “мовного матеріалу”, “знань мовного матеріалу” тощо. Проте в нашій науковій розвідці надалі ми будемо оперувати лише поняттям “професійно орієнтовані мовні знання”, об'єднуючи в ньому зазначену вище термінологію.

Тому надалі під поняттям “професійно орієнтовані мовні знання” ми розуміємо множинне утворення, яке складається зі знань окремих елементів системи другої ІМ: фонетичних явищ, правил словотворення, лексичних одиниць, правил їх сполучення та вживання, граматичних форм і конструкцій, службових слів, термінології з фаху, знань різних способів висловлення думки в усній і письмовій формах тощо.

Невід'ємною складовою компонентного складу предметного аспекту змісту НПОК майбутніх туризмознавців є країнознавчі та лінгвокраїнознавчі знання. Адже формування НПОК майбутніх працівників сфери міжнародного туризму має бути пов'язане не лише з вивченням сучасного

життя й історії країни, мова якої вивчається, а й зі знаннями поглибленого фахового характеру, зокрема з оволодінням знаннями про її економічне, політичне та культурне життя, традиції і звичаї її народу. Без цих знань для майбутнього працівника сфери міжнародного туристичного менеджменту успішна реалізація іншомовної комунікації є неможливою: не володіючи знаннями про реальність країни, мовою якої здійснюється комунікація, не розуміючи менталітету своїх зарубіжних партнерів або користувачів туристичних послуг, майбутньому туризмознавцю не уникнути випадків, що можуть призвести до конфліктів у спілкуванні або незадовільного його завершення.

Ми вважаємо, що навчальні вміння як результат процесу формування НПОК майбутнього туризмознавця мають бути універсальними. Їхня універсальність полягає в якісній реалізації відповідних розумових дій майбутнім працівником сфери міжнародного туризму, необхідних для успішного функціонування будь-якої іншомовної проблемної професійно орієнтованої комунікації. Це самостійне використання різних прийомів пізнання, пошуку й фіксації інформації, самостійна семантизація мовних засобів, робота з довідковою літературою та літературою з фаху, а також здійснення самоосвіти та самоконтролю. Серед навчальних умінь ми також виділяємо уміння, пов'язані з інтелектуальними процесами в розвитку та становленні особистості майбутнього туризмознавця – це уміння, пов'язані з організацією навчальної діяльності та компенсаторні (стратегічні) вміння.

Перераховані вище компоненти змісту формування НПОК мають певну специфіку, яка відображається через призму місця та умов реалізації освітнього процесу (нелінгвістичний ВНЗ та освітній ступінь бакалавр, рівень володіння другою ІМ В2). Як уже зазначалося вище, особливу роль відіграє тематика автентичного матеріалу з фаху, яка дає змогу визначати в межах сфери міжнародного туризму й відповідних проблемних професійно орієнтованих ситуацій спілкування проявити характер мовного матеріалу, жанрові та стилістичні особливості текстів для формування НПОК майбутніх туризмознавців.

Висновки. Відбір змісту навчання варто здійснювати з урахуванням принципів необхідності та достатності, посиленої складності та доступності, вживаності і поширеності, відповідності інтересам студентів, а також принципів полілінгвізму та контрастивно-зіставного [13, с. 186–192; 14]. Такий підхід щодо формування НПОК у продуктивних видах МД майбутнього фахівця сфери міжнародного туризму в подальшому сприяє вербальному та невербальному професійно орієнтованому порозумінню громадян різних країн, забезпечує належний рівень їхнього культурного розвитку, який дає їм змогу вільно й комфортно почуватись у країні, мова якої вивчається (наприклад, під час проходження стажувань та виробничих практик тощо). Ми звернулися до номенклатури поняття “зміст навчання” з метою визначення складу предметного аспекту змісту формування НПОК майбутніх туризмознавців. За результатами критичного аналізу літератури з фаху ми дійшли висновків, що в контексті європейських освітніх тенденцій компетентнісного підходу, як досягнення західної педагогічної думки [3] щодо іншомовної підготовки майбутнього туризмознавця, німецька мова професійного спрямування виступає нині не лише безпосереднім засобом міжособистісної комунікації з фаху, а й (що не менш важливо) засобом професійно орієнтованого міжкультурного спілкування.

Ми конкретизували предметний аспект, який включає сфери, теми, ситуації спілкування, ролі, наміри, мовні та мовленнєві засоби, тексти, мовні знання, країнознавчі й лінгвокраїнознавчі знання, мовний матеріал, професійно орієнтовані знання та професійно орієнтований мовний і мовленнєвий матеріал.

Формування НПОК має здійснюватися, спираючись на новітні наукові знання, з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, і сприяти різнобічному розвитку та становленню особистості студента нелінгвістичного ВНЗ. Предметний аспект змісту формування НПОК має бути достатньо широким і базуватись на тих темах культури другої ІМ, поведінки, які необхідні

для майбутнього фахівця в подальшій його професійній діяльності. Ключові теми з різних фахових дисциплін мають стати основою добору автентичних мовленнєвих матеріалів (автентичних текстів) для письмового та усного мовлення, за допомогою яких буде здійснюватись це навчання. Тексти мають бути типовими для дібраних тем і ситуацій спілкування. Адже за допомогою системи комунікативно орієнтованих вправ і завдань, спрямованих на формування мовленнєвих знань другою ІМ, автентичність текстів і сприятиме розвитку мовних знань майбутніх туризмознавців.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо у визначенні компонентного складу процесуального аспекту змісту формування НПОК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипова Ю. В. Методика формирования речемыслительных стратегий студентов на основе предъявления тексто-графической информации : Английский язык, неязыковое среднее специальное учебное заведение [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ю. В. Архипова. – Тамбов, 2005. – 216 с.
2. Барбашева С. С. Обучение деловому английскому языку туристического профиля при углубленном овладении языком в старших классах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / С. С. Барбашева. – М., 2005. – 228 с.
3. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html> – Назва з екрану.
4. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова // Словарь – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
5. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / І. П. Задорожна. – К., 2012. – 457 с.
6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Е. Г. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
7. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К. : ВЦ “Академія”, 2010. – 328 с.
8. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах. / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 3–11.
9. Німецька мова професійного спілкування для вищих навчальних закладів / С. М. Амеліна, Л. С. Аззоліні та ін. – К. : Гете-інститут, 2014. – 137 с.
10. Окопна Я. В. Варіативна Програма “Ділова іноземна мова (за вибором студента)” для студентів за напрямом підготовки 6.140103 “Туризм” / Я. В. Окопна // Варіативна Програма “Ділова іноземна мова (за вибором студента)” для студентів за напрямом підготовки 6.140103 “Туризм”. – К. : НУХТ, 2013. – 37 с.
11. Окопна Я. В. Робоча Програма “Ділова іноземна мова (за вибором студента)” для студентів за напрямом підготовки 6.140103 “Туризм” / Я. В. Окопна // Робоча Програма “Ділова іноземна мова (за вибором студента)” для студентів за напрямом підготовки 6.140103 “Туризм”. – К.: НУХТ, 2013. – 37 с.
12. Окопна Я. В. Робоча програма нормативної навчальної дисципліни іноземна мова (за професійним спрямуванням) напрям підготовки 6.140103 “Туризм” / Я. В. Окопна // Робоча програма нормативної навчальної дисципліни іноземна мова (за професійним спрямуванням) напрям підготовки 6.140103 “Туризм”. – К.: НУХТ, 2013. – 37 с.
13. Окопна Я. В. Сучасні підходи до формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності майбутніх туристичних менеджерів / Я. В. Окопна // Наукові

записки. Серія “Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – № 1. – 273 с. – С. 186–192.

14. Окопна Я. В. Цілі формування професійно орієнтованої компетентності у майбутніх працівників туристичної сфери німецькою мовою як другою іноземною / Я. В. Окопна // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. / голов. ред. Райко В. В. – 2014. – Вип. 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_2_4.pdf

15. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 6.140103 “Туризм” галузі знань 1401 “Сфера обслуговування”, кваліфікація: бакалавр з туризму 3414 “Фахівець з туристичного обслуговування”, 3414 “Екскурсовод”, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – К., 2012. – 36 с.

16. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму 6.140103 “Туризм” галузі знань 1401 “Сфера обслуговування” : наказ МОН України від 08.11.2010 № 1059 (зі змінами згідно з наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 № 969/922/216)

17. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста, магістра галузі знань 1401 “Сфера обслуговування” напряму 140103 “Туризм”: вимоги до спеціалізованих лабораторій та кабінетів / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Науково-методична комісія зі сфери обслуговування. – К., 2011. – 12 с.

18. Сучасний студент у контексті особистісно-діяльнісного підходу: за результатами науково-методичних досліджень / О. Б. Бігич, М. М. Волошинова, М. С. Глазунов, Я. В. Окопна та інші // Колективна монографія за заг. і наук. ред. : Бігич О. Б. / – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – 148 с. – С. 139–147.

19. Тарнопольский О.Б. Основы оптимизации обучения иностранному языку в неязыковом вузе: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.02: “Методика обучения иностранным языкам” / О.Б. Тарнопольский. – Одесса, 1991. – 524 с.

20. Теорія і практика проведення позааудиторної роботи з іноземної мови: сценарії заходів французькою й іспанською мовами: Колективна монографія / Бігич О. Б., Майер Н. В., Руснак Д. А. / за заг. і наук. ред. Бігич О. Б. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. – 111 с.

21. Федоренко О. М. Особливості компонентного складу змісту навчання іншомовного професійно-спрямованого спілкування / О. М. Федоренко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_35

22. Холловой Дж. К., Тейлор Н. Туристический бизнес: Пер. с 7-го англ. изд. – К.: Знання, 2007. – 798 с.

23. Чуфарлічева А. Ю. Навчання майбутніх менеджерів туризму створення англomовних туристичних проєктів / Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2010. – 335 с.

24. Шабаева Н. П. Профессионально-ориентированные учебно-речевые ситуации в подготовке специалистов для сферы туризма : На примере обучения английскому языку : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. П. Шабаева. – Сходня, 2004. – 210 с.

25. Яковенко-Глушенкова Є. В. Теоретико-методичні засади формування професійно орієнтованої усномовленневої комунікативної компетентності у майбутніх учителів французької мови : монографія / Є. В. Яковенко-Глушенкова. – Біла Церква : Видавець Пшонківський О. В., 2015. – 394 с.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2016

REFERENCES

1. Arxy`pova Yu. V. Metody`ka formy`rovany`ya rechemysly`tel`nykh strategy`j studentov na osnove pred`yavleny`ya teksto-grafy`cheskoj y`nformacy`y` : Angly`jsky`j yazyk, neyazykovoe srednee spetsy`al`noe uchebnoe zavedeny`e : dy`s... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Yu. V. Arxy`pova. – Tambov, 2005. – 216 s.
2. Barbasheva S. S. Obucheny`e delovomu angly`jskomu yazyku tury`sty`cheskogo profy`lya pry` uglublennom ovladeny`y` yazykom v starshy`x klassax : dy`s... kand. ped. nauk : 13.00.02 / S.S. Barbasheva. – M., 2005. – 228 s.
3. Bex I. D. Kompetentnisny`j pidxid u suchasnij osviti [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html>. – Nazva z ekranu.
4. Vy`shnyakova S. M. Professy`onal`noe obrazovany`e. Slovar`. Klyuchevye ponyaty`ya, termyn`ny, aktual`naya leksy`ka / S. M. Vy`shnyakova // Slovar` – M. : NMCz SPO, 1999. – 538 s.
5. Zadorozhna I. P. Teorety`ko-metody`chni zasady` organizaciyi samostijnoyi roboty` majbutnix uchy`teliv z ovolodinnya anglomovnoyu komunikaty`vnoyu kompetenciyeu: dy`s. ... dokt. ped. nauk: 13.00.02 / I. P. Zadorozhna. – K., 2012. – 457 c.
6. Metody`ka navchannya inozemny`x mov i kul`tur: teoriya i prakty`ka: pidruchny`k dlya stud. klasy`chny`x, pedagogichny`x i lingvisty`chny`x universy`tetiv / Bigy`ch O. B., Bory`sko N. F., Borecz`ka E. G. ta in. / za zagal`n. red. S. Yu. Nikolayevoyi. – K. : Lenvit, 2013. – 590 s.
7. Metody`ka navchannya inozemny`x mov u zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladax : pidruchny`k / L. S. Panova, I. F. Andrijko, S. V. Tezikova ta in. – K. : VCz “Akademiya”, 2010. – 328 s.
8. Nikolayeva S. Yu. Zmist navchannya inozemny`x mov i kul`tur u serednix navchal`ny`x zakladax. / S. Yu. Nikolayeva // Inozemni movy`. – 2010. – # 3. – S. 3 – 11.
9. Nimecz`ka mova profesijnogo spilkuvannya dlya vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv / S. M. Amelina, L. S. Azzolini ta in. – K. : Gete-insty`tut, 2014. – 137 s.
10. Okopna Ya. V. Variaty`vna Programa “Dilova inozemna mova (za vy`borom studenta)” dlya studentiv za napryamom pidgotovky` 6.140103 “Tury`zm” / Ya. V. Okopna // Variaty`vna Programa “Dilova inozemna mova (za vy`borom studenta)” dlya studentiv za napryamom pidgotovky` 6.140103 “Tury`zm” K.: NUXT, 2013. – 37 s.
11. Okopna Ya. V. Robocha Programa “Dilova inozemna mova (za vy`borom studenta)” dlya studentiv za napryamom pidgotovky` 6.140103 “Tury`zm” / Ya. V. Okopna // Robocha Programa “Dilova inozemna mova (za vy`borom studenta)” dlya studentiv za napryamom pidgotovky` 6.140103 “Tury`zm” K.: NUXT, 2013. – 37 s.
12. Okopna Ya. V. Robocha programa normaty`vnoyi navchal`noyi dy`scy`pliny` inozemna mova (za profesijny`m spryamuvannyam) napryam pidgotovky` 6.140103 “Tury`zm” / Ya. V. Okopna // Robocha programa normaty`vnoyi navchal`noyi dy`scy`pliny` inozemna mova (za profesijny`m spryamuvannyam) napryam pidgotovky` 6.140103 “Tury`zm”, K.: NUXT, 2013. – 37 s.
13. Okopna Ya. V. Suchasni pidxody` do formuvannya profesijno oriyentovanoi inshomovnoyi komunikaty`vnoyi kompetentnosti majbutnix tury`sty`chny`x menedzheriv / Ya. V. Okopna // Naukovi zapy`sky`. Seriya “Psy`xologo-pedagogichni nauky`” (Nizhy`ns`ky`j derzhavny`j universy`tet imeni My`koly` Gogolya) / za zag. red.prof. Ye. I. Kovalenko. – Nizhy`n : NDU im. M. Gogolya, 2014. – # 1. – 273 s. – S. 186 – 192.
14. Okopna Ya. V. Cili formuvannya profesijno oriyentovanoi kompetentnosti u majbutnix pracivny`kiv tury`sty`chnoyi sfery` nimecz`koyu movoyu yak drugoyu inozemnoyu / Ya. V. Okopna // Visny`k Nacional`noyi akademiyi Derzhavnoyi pry`kordonnoyi sluzhby` Ukrayiny` : elektron. nauk. fax. vy`d. / golov. red. Rajko V. V. – 2014. – Vy`p. 2. – Rezhy`m dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_2_4.pdf

15. Osvitn`o-kvalifikacijna xaraktery`sty`ka bakalavra napryamu pidgotovky` 6.140103 "Tury`zm" galuzi znan` 1401 "Sfera obslugovuvannya", kvalifikaciya: bakalavr z tury`zmu 3414 "Faxivecz` z tury`sty`chnogo obslugovuvannya", 3414 "Ekskursvod", Ministerstvo osvity` i nauky`, molodi ta sportu Ukrayiny`. – K., 2012. – 36 s.
16. Osvitn`o-profesijna programa pidgotovky` bakalavra napryamu 6.140103 "Tury`zm" galuzi znan` 1401 "Sfera obslugovuvannya" : nakaz MON Ukrayiny` vid 08.11.2010 # 1059 (zi zminamy` zgidno z nakazom Ministerstva osvity` i nauky` Ukrayiny`, Ministerstva Ukrayiny` z py`tan` nadzvy`chajny`x sy`tuacij u spravax zaxy`stu naselennya vid naslidkiv Chornoby`l`s`koyi katastrofy` ta Derzhavnogo komitetu Ukrayiny` z promy`slovoyi bezpeky`, oxorony` praci ta girny`chogo naglyadu vid 21.10.2010 # 969/922/216)
17. Osvitn`o-profesijna programa pidgotovky` bakalavra, specialista, magistra galuzi znan` 1401 "Sfera obslugovuvannya" napryamu 140103 "Tury`zm": vy`mogy` do specializovany`x laboratorij ta kabinetiv / Ministerstvo osvity` i nauky`, molodi ta sportu Ukrayiny`, Naukovo-metody`chna komisiya zi sfery` obslugovuvannya. – K., 2011. – 12 s.
18. Suchasny`j student u konteksti osoby`stisno-diyal`nisnogo pidxodu: za rezul`tatamy` naukovo-metody`chny`x doslidzhen` / O. B. Bigy`ch, M. M. Voloshy`nova, M. S. Glazunov, Ya. V. Okopna ta inshi // Kolekty`vna monografiya za zag. i nauk. red. : Bigy`ch O. B. / – K. : Vy`d. centr KNLU, 2014. – 148 s. – S. 139–147.
19. Tarnopol`sky`j O.B. Osnovy` opy`my`zacy`y` obucheny`ya y`nostrannomu yazyku v neyazykovom vuze: dy`s. ... d-ra ped. nauk: specz. 13.00.02: "Metody`ka obucheny`ya y`nostrannym yazykam" / O. B. Tarnopol`sky`j. – Odessa, 1991. – 524 s.
20. Teoriya i prakty`ka provedennya pozaaudy`tomoyi roboty` z inozemnoyi movy`: scenariyi zaxodiv francuz`koyu j ispans`koyu movamy`: Kolekty`vna monografiya / Bigy`ch O. B., Majyer N. V., Rusnak D. A. / za zag. i nauk. red. Bigy`ch O. B. – K. : Vy`d. centr KNLU, 2016. – 111 s.
21. Fedorenko O. M. Osobly`vosti komponentnogo skladu zmistu navchannya inshomovnogo profesijno-spryamovanogo spilkuvannya / O. M. Fedorenko // Visny`k Chernigivs`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu. Pedagogichni nauky`. - 2013. - Vy`p. 108.1. – Rezhy`m dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_35
22. Xollovej Dzh. K., Tejlor N. Tury`sty`chesky`j by`znes: Per. s 7-go angl. y`zd. – K.: Znannya, 2007. – 798 s.
23. Chufarlicheva A. Yu. Navchannya majbutnix menedzheriv tury`zmu stvorenniya anglo-movny`x tury`sty`chny`x proektiv / Dy`s. ... kandy`data ped. nauk: 13.00.02 / Ky`yivs`ky`j nacional`ny`j lingvisty`chny`j un-t. – K., 2010. – 335 s.
24. Shabaeva N. P. Professy`onal`no-ory`enty`rovannye uchebno-rechevy`e sy`tuacy`y` v podgotovke specy`aly`stov dlya sfery` tury`zma : Na pry`mere obucheny`ya angly`jskomu yazyku : dy`s... kand. ped. nauk : 13.00.08 / N. P. Shabaeva. – Sxodnya, 2004. – 210 s.
25. Yakovenko-Glushenkova Ye. V. Teorety`ko-metody`chni zasady` formuvannya profesijno oriyentovanoi usnomovlennyevoyi komunikaty`vnoyi kompetentnosti u majbutnix uchy`teliv francuz`koyi movy` : monografiya / Ye. V. Yakovenko-Glushenkova. – Bila Cerkva : Vy`davec` Pshonkivs`ky`j O. V., 2015. – 394 s.

Received 10.10.2016